

HEDWIG DOHM

Írta: B.-SCHWIMMER RÓZSA.

A német nőmozgalomnak és a német szépirodalomnak egyaránt kiválóan értékes és érdekes munkása Hedwig Dohm, az évekre nézve agg, írásaiban még mindig bámulatosán üde és szellemileg ruganyos hetvennégy éves asszony.

Élete úgy külső eseményekben, mint belső élményeiben gazdag, színes és oly romantikus, hogy szinte furcsa

a huszadik századba, való belenyúlása. Hedwig Dohm egyénisége viszont oly sajátosságosan robusztus, olyan éles konturájú is, hogy furcsaság születési évét ezernyolcszázharmincháromra tennünk, nehéz elhinnünk, hogy ez a minden ízében modern, élesen distingváló, kritikájában és polémiájában erőteljes író már három negyedszázada görnyed az élet kalodájában.

Életét a „Schicksale einer Seele” című regényében írta le. „Kevés ferdítéssel — írja egy levelében. Például nem írhattam a valóságnak megfelelően, hogy 17 testvérem volt. Nyomdafestékben ez a tény talán még nevetésesebb volna, mint az életben. Hát eltagadtam tízet és csak nyolc gyermeket szerepeltetek. A lányaimra való tekintettel pedig hallgattam házasságom szörnyű kínjairól.”

Kár, hogy az íróasszonyok többségénél nagyobb az anyai gyengédség, mint az írói erőszak, amely kíméletlen feltárást parancsolna mindenütt, ahol érdekesebb pszichológiai folyamatok jól megfigyelt leírása bárkire vagy bármire nézve fájdalmas, akár veszedelmes is lenne.

Rengeteg lelki szenvedés után, élete javakorán, amikor más asszony már az öregség kuckója felé indul, végre lerázta magáról a hallgatás béklyóját: tollat ragadott a maga súlyos belső küzdelmeiből merítettek leírására. A negyven éves asszony, aki azt állítja magáról, hogy egész élete csak a pszichikai állapotok kronologikus változásában állt — „előbb álmodoztam, aztán tépelődtem, aztán gondolkodtam” — a gondolkodás percétől fogva küzdő harcos lesz.

A német radikális nőmozgalomnak lett első szószólója. Nem tudományos megismerés, hanem lazító lelki kínok csigázták fel harcolóvá az addig magába merült embereket félfő, csendes asszonyt. „Zu meinen Emanzipationsschriften bin ich ohne jede Anregung von Aussen gekommen. Schmerzlicher Seelennot haben sie sich entrunnen. Zwar war Mills Hörigkeit der Frau schon erschienen, aber ich kannte das Buch nicht“. Ezt írja az 1872-től kezdve egymásután megjelenő munkáiról. Közülök igen értékesek: „Der Jesuitismus im Hausstände”, „Die wissenschaftliche Emanzipation der Frau”, „Der Frauen Natur und Recht“, „Die Eigenschaften der Frau und das Stimmrecht” stb. stb.

Ha halljuk, milyen szenvedéseket mért az élet erre a testileg gyenge, törékeny asszonyra, mitem csodálhatunk jobban, mint a minden írását ragyogó fátyolként borító derűs, meleg humort. Ha búsul, ha haragszik, ha tanít, ha lelkesít, sohasem hiányzik a legmagasabb humor zománca.

Első sikerei nem kapatták el, sőt ellenkezőleg: az igazán értékes elmék szerénységével önmaga ítélkezett legsúlyosabban minden munkája felett. „A tudományos előképzettség hiánya sokszor a kétségbeesésig lesújtott” — írja arról az időről. Megszerezte a tudományos alapot. A negyven és ötven év közötti asszony.

Regényeket írt,* vígjátékait sikerrel adták elő. De ezeknél többre becslöm azt a könyvét, amely az anya és gyermek problémáját** tárgyalja Hedwig Dohm legsajá-

tosabb modorában. Szeretném, ha „Die Mutter”-t elolvasná minden leány, akiből anya lehet. Minden gyermekét igazán szerető anya. Ha elolvasnák a felnőtt leányaikat vad, méreghajtásos, egyéniséget elnyomó szeretettel megfőjtő „jó anyák”, elolvasnák az anyósok. És mennyi bölcseséget meríthetnek belőle az öregedő, az öreg asszonyok. Hedwig Dohm gyönyörű ellentállással küzd a korrall és megtanítja küzdelemre asszonytársait is: elcsalogatva őket a felnőtt gyermekektől elhagyott, munkától is megfosztott négy fal közül a szellemi és fizikai megerőltetések acél-fürdőjébe.

Egyike a legpompásabb könyveinek, sziporkázóan ötletes védekezés a nőkérdésre az utolsó években tudományos és szépirodalmi fegyverrel mért ütések ellen. Elbánik a radikális nőmozgalom ellenzőivel, akár Nietzsche tiszteltetelmű nevét viselik, akár Möbius mosolyfakasztó nevére hallgatnak. Ellen Key homályos és nyílt támadásai ellen éppen olyan humoros éllel védekezik, mint a vallási örületben elpusztult Laura Marholm pszichológiai sületlenségei ellen. Bátor, mint az oroszán, hatalmasan lecsap és a neveltségesség világitásába helyezi mindazt, ami legigazabb ügyének: a nők teljes emancipálásának árthat.

Nálunk Magyarországon Ellen Key könyvei ezerszámra fogynak. Hedwig Dohm könyveit pedig — szinte azt mondanám: senki sem ismeri. Ahol az asszonyok öntudatra ébrednek, meg kell ismerniök a nőmozgalom előharcosait, ápolniok kell emléküket, mert az ő bátorságuk nyitotta meg nekünk, későbbi jövevényeknek a szabadsághoz vezető utat. Nekünk nem kell várnunk, amíg nagyjaink meghalnak, hogy elismerésünket, hálaunkat fejezzük ki.

Ők annyit szenvedtek érettünk, hogy boldogok lehetünk, ha ügyünk egy-egy ilyen harcosának életestjét elismerésünk azon virágjaival díszíthetjük, amelyek e szentimentalizmus nélküli nagy asszonyok szemében értékesek. Olvassuk Dohmot, különösen „Die Mutter” és „Die Antifeministen” című könyveit, mély tanulságot és örömet szerünk vele magunknak és neki is megmutatjuk, hogy az irodalom útján hozzánk is eljutott sok szenvedésének és odaadó lelkes munkájának nemes gyümölcse.

* Sibilla Daimar: Schicksale einer Seele (önéletrajza): Christa Ruland, regények; Schwanenlieder, novellák. Kötetenként 4 Márka. Megjelentek S. Fischernél, Berlin.

** Die Mütter. Beitrag zur Erziehungsfwge. S. Fischer. Berlin